

УДК 378.147.091.33:811.111

кандидат педагогічних наук

Лобачук Інна Миколаївна

доцент кафедри гуманітарних наук

Вінницький фінансово-економічний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У
ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ
ВНЗ**

Аннотація. В статті раскрыты и проанализированы активные методы обучения иностранному языку, которые способствуют раскрытию творческого потенциала студентов, формированию их коммуникативной компетенции, а также формированию сознания современного гражданина Украины и мира.

Ключевые слова: иностранный язык, методы обучения, коммуникативная компетенция, современные подходы.

Annotation. In the article the active methods of foreign language teaching are exposed and analyzed, that promote disclosure of creative potential of students, forming of their communicative competence, and also forming of consciousness of modern citizen of Ukraine and the world.

Key words: foreign language, methods of teaching, communicative competence, modern approaches.

Вступ. Зростання вимог до володіння іноземними мовами студентами зумовлене, перш за все, реалізацією курсу держави на європейську та євроатлантичну інтеграцію, активною участю України в міжнародній діяльності. Інтеграція України до єдиного світового простору викликає необхідність якісної підготовки висококваліфікованих кадрів, які могли б гідно представляти свою державу перед світовим співтовариством.

Інтеграційний процес на відповідних напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацюватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Здійснення даного завдання передбачає взаємне зняття будь-яких принципових, на відміну від технічних, обмежень на контакти і обміни, на поширення інформації. Особливо важливим є здійснення спільних наукових, культурних, освітніх та інших проектів, залучення українських вчених та фахівців до загальноєвропейських програм наукових досліджень. Для України, у культурно-цивілізаційному аспекті, європейська інтеграція – це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій. Мовна підготовка – це комплекс узгоджених між собою планомірних і послідовних заходів навчального та тренувального характеру, спрямованих на вивчення студентами іноземних мов.

Оволодіння професійно-комунікативними вміннями є базою для формування його лінгвокультурологічної компетенції, якщо людина не навчиться взаємодіяти з представниками рідної культури, то спілкування з представниками інших культур, які можуть значно відрізнитись від його повсякденного оточення, може бути дійсно серйозною проблемою. Розвиток творчого потенціалу та інтелектуальних здібностей потребує перегляду цілей освіти: вона має бути більш динамічною, пов'язаною з ініціативною поведінкою суб'єктів навчання. Такі жорсткі вимоги соціального замовлення вимагають нових підходів до організації навчання, зокрема при вивченні іноземних мов. Для досягнення поставлених цілей необхідним залишається пошук шляхів, засобів, методів активізації пізнавальної діяльності студентів і на цій основі розвиток їхнього творчого мислення та самостійності. Серед основних завдань є посилення практичного спрямування підготовки фахівців, вироблення у них навичок та умінь використовувати набуті знання на практиці.

Виконання цих завдань потребує пошуків нових освітніх технологій, застосування активних методів і прийомів навчання.

Сьогодні існує потреба у визначенні й обґрунтуванні засобів, які дозволили б ефективніше організувати її реалізацію в ВНЗ, відповідали б сучасним реаліям життя, інтересам і потребам нинішніх студентів, сприяли б створенню умов для усвідомленого самовизначення у відношенні профільюючого напрямку особистої діяльності студентів.

Сучасна світова спільнота ставить перед усіма типами навчальних закладів завдання підготовки кваліфікованих спеціалістів, які володіють певною категорією знань, що будуть спрямовані на благо власної країни.

Оволодіння, як мінімум, однією іноземною мовою у наш час стає невід'ємною вимогою до професійної компетенції спеціаліста. Розширення і якісна зміна характеру міжнародних зв'язків, інтернаціоналізація усіх сфер політичного та економічного життя країни робить іноземні мови реально затребуваними.

На заняттях іноземної мови варто використовувати методи, що стимулюють студентів до творчої, продуктивної праці, викликають прагнення до активних дій, спілкування і висловлювання власних думок іноземною мовою.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у дослідженні активних методів навчання при викладанні іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога. При відборі сучасних методів навчання необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

– створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно, стимулювати його інтереси, розвивати бажання практичного вживання іноземної мови;

– заохочувати студента в цілому, зачіпаючи його емоції, почуття, тощо;

- стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;
- активізувати студента, роблячи його головною діючою особою в навчальному процесі, активно взаємодіючою з іншими учасниками цього процесу;
- навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – одночасно забезпечити диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;
- передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність студентів, їх самостійність, творчість.

Означеним вимогам найкраще відповідають саме інтерактивні методи навчання. Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної взаємодії, у процесі якої студент вступає в діалог з викладачем або іншими студентами, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі. Джерелом активності студента є його мотиви і потреби; навчальне середовище, в якому він перебуває; особистість викладача; рівень навченості студентів як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні.

У ході інтерактивного навчання першочергово вирішується проблема не лише корегування, але й застереження від помилок. Пропонуючи студентам вправи на виявлення помилок, їх коригування, аналіз і обговорення у ході інтерактивної роботи, а також організовуючи взаємоперевірку письмових робіт студентами, створюються умови для максимального запобігання помилок в усному мовленні студентів.

Ефективним засобом стимулювання студентів до додаткового читання є практика опрацювання текстів, які студенти пишуть самостійно. Цей вид роботи є ефективним засобом повторення вивчених структур, застосування вивченої лексики в усному чи писемному мовленні. Використання на занятті запропонованих інтерактивних технологій сприятиме: ефективному

повторенню вивченої лексики, поповненню словникового запасу; глибокому засвоєнню навичок правильної артикуляції; розвиткові уваги, пам'яті, мислення; формуванню вмінь працювати в парах, групах тощо.

У наш час сучасні інформаційно-комунікативні технології входять в усі сфери життєдіяльності людини, і в освіту зокрема. Сучасність вимагає нових підходів до навчального процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації. Нові підходи потрібні і у викладанні іноземної мови.

Одним із таких підходів є використання інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) під час навчального процесу. Використання ІКТ у викладанні іноземної мови дозволяє інтенсифікувати освітній процес, прискорити передачу знань і досвіду, підвищити якість навчання, а також виявити креативний підхід з боку викладача.

Метою навчання іноземної мови в вищій школі на сучасному етапі є оволодіння студентами комунікативними компетенціями, що дозволяють реалізувати їхні знання, уміння, навички для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта).

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність таких форм роботи як індивідуальна, парна, групова і робота в команді. Ми виділяємо наступні активні методи навчання, які, на нашу думку, є найбільш доцільними для використання на заняттях іноземної мови у немовних ВНЗ:

– внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);

- мозковий штурм (brain storm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- методи колективного обговорення: обмін думками (think-pair-share), парні інтерв'ю (pair-interviews);
- мультимедійні технології;
- метод проектів (Інтернет-проектів).

Використання сучасних технологій під час занять дозволяє варіювати форми роботи, діяльність студентів, активізувати увагу, підвищує творчий потенціал особи.

Побудова схем, таблиць у презентації дозволяє економити час, естетичніше оформлювати матеріал. Завдання з подальшою перевіркою активізують увагу, формують орфографічну зіркість.

Великі можливості у підвищенні ефективності процесу викладання іноземних мов є використання мережі Інтернет. Зазвичай, найпростіше застосування Інтернету у навчанні іноземних мов – це використання його як джерела додаткових матеріалів.

Однак, найповніше можливості Інтернету розкриваються при використанні його у навчальній аудиторії: це можуть бути спеціальні тренувальні вправи для дистанційного навчання мов, електронне листування з іноземними партнерами, творча діяльність цілих колективів при створенні інтерактивних журналів тощо [1, с. 119]. Інтернет дає студентам доступ до інформації, включаючи аудіювання, читання і письмо. Студенти можуть працювати в комунікативному середовищі в реальному часі або вибирати засоби, які дадуть їм змогу створити і перевірити повідомлення; зайти на форум і поспілкуватися з одним або декількома співбесідниками. Електронна пошта дозволяє студентам підтримувати зв'язки з носіями мови, спонукає їх до діалогу з ними. В той же час існує своєрідна «небезпека» в застосуванні електронної пошти: особисте листування (навіть з носіями мови) недостатньо формалізоване, а тому існує ризик закріплення невірних навичок формулювання письмової думки.

Важливе місце на заняттях іноземної мови займають форми занять, які забезпечують активну участь кожного студента, стимулюють мовне спілкування, сприяють формуванню інтересу і прагнення вивчати іноземну мову. Ці завдання можна вирішити за допомогою ігрових методів навчання. У грі здатності будь-якої людини проявляються повною мірою. Гра – це особливо організоване заняття, яке вимагає напруги емоційних і розумових сил. Гра передбачає ухвалення рішення – як вчинити, що сказати, як виграти. Бажання вирішити ці питання загострює розумову діяльність учасників гри. А якщо студенти при цьому розмовляють іноземною мовою, гра відкриває багаті навчальні можливості. Будучи розвагою, відпочинком, гра здатна перерости в навчання, у творчість, у модель людських відносин. В даний час стала очевидною ідея необхідності навчання іноземній мові як комунікації неодмінно у колективній діяльності з урахуванням особистісно-міжособистісних зв'язків. Позитивний вплив на особистість студента справляє групова діяльність. На думку М. Ф. Строніна, гра на занятті іноземної мови – це ситуативно-варіативна справа, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного зразка в умовах максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу. Тобто, в ході гри у студентів формуються вимовні, лексичні, граматичні навички, учні набувають досвіду мовного спілкування [2, с.77]. Ігри на заняттях іноземної мови можна і потрібно використовувати також для зняття напруги, монотонності, при відпрацюванні мовного матеріалу, при активізації мовної діяльності.

Вивченням даної теми займалися такі вчені як М. Ф. Стронін, Д. Б. Ельконін, Е. Ю. Шоєва, Л. С. Виготський. У вітчизняній науці та практиці за останні роки значно посилюється інтерес до використання таких технологій у навчальному процесі вищих закладів освіти. Накопичено позитивний досвід використання навчально-рольових ігор у різноманітних ланках системи підготовки кадрів (О. Ф. Волобуєва, А. М. Воробйов, П. М. Городов, В. А.

Губін, О. І. Гуськов, В. П. Давидов, В. П. Іванов, М. С. Кравчук, В. Д. Лопатка, Т. І. Олійник, О. Б. Тарнопольський, О. В. Торічний та ін.).

Особлива увага ігровому методу при вивченні іноземної мови приділяється британськими лінгвістами та методистами такими як В. Авз, Д. Бетерідж, К. Лівінгстоун, А. Малей, К. Олрайт, А. Райт, Джон та Ліз Сорз, Д. Хандфільд.

Аналіз спеціальних досліджень показав, що ефективно використання ділових ігор у процесі навчання іноземної мови майбутніх фахівців визначається сукупністю педагогічних умов: послідовне проведення різних типів ігор з урахуванням рівня комунікативної підготовки студентів, фази і стратегії навчання; імітаційне й ігрове моделювання предметно-соціального контексту професійної діяльності, налагодження партнерської взаємодії і співробітництва учасників гри на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, орієнтація викладача на діалогічну форму спілкування зі студентами, оптимальне співвідношення ігрового і дидактичного планів навчально-ігрової діяльності; забезпечення проблемності змісту імітаційної моделі та процесу його розгортання в ігровій діяльності.

Специфіка ігрового навчання складається в тому, що воно містить в собі можливість не тільки по відпрацюванню структурних компонентів педагогічної діяльності, але і функціональних. Функціональні компоненти характеризують процесуальну сторону педагогічної діяльності. На думку В. І. Гінецинського, ігрове навчання допомагає відпрацювати чотири функціональних компонента: презентативний, інтенсивний, коректуючий, діагностичний. При реалізації ігрового навчання необхідно проводити заняття так, щоб було чітко уявлення про ці уміння і можливості їх відпрацювання при виконанні ігрових ролей. Основою ігрового навчання можуть бути різноманітні види дидактичних та ділових ігор. В останній час в навчальній практиці широко використовуються імітаційно-навчальні ігри, які дозволяють студентам в ході ігрової діяльності отримувати та збагачувати власний досвід. Відмінність навчальної гри від традиційних методів навчання полягає у тому, що у грі відтворюються основні

закономірності руху професійної діяльності і професійного мислення на матеріалі навчальних, а не реальних, ситуацій, які динамічно змінюються спільними зусиллями учасників гри. Це підтверджує І. А. Бім, яка вважає, що — широке застосування у вузі повинні знайти ділові ігри із використанням іноземної мови, проведення таких форм роботи, які можуть знадобитися майбутньому спеціалістові у подальшій практичній діяльності.

Ділову гру у науковій літературі розуміють як певною мірою імітацію професійної діяльності. Такі ігри можуть бути використані для розвитку творчого мислення й формування практичних умінь у майбутній професійній діяльності, для стимулювання й підвищення інтересу студентів до вивчення іноземної мови.

Запровадження ділових ігор у навчальному процесі вирішує такі завдання: розвиває практичне мислення студентів, уміння аналізувати ситуацію. Змістом ділових ігор є імітація умов певних ситуацій, а також діяльність і взаємовідносини зайнятих у цьому студентів. Ділова гра сьогодні — це імітація професійної діяльності. Характерними ознаками ділових ігор є: наявність проблеми, мети, завдань; скорочення масштабу часу; розподіл та розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох ситуацій, кількох етапів гри; формування самостійних рішень студентів; взаємодія учасників, наділених рольовими функціями; наявність системи стимулювання; врахування можливих перешкод; об'єктивність оцінки результатів гри; підбиття підсумків.

Ділові ігри виконують функцію виявлення й оцінки знань і вмінь студентів, навчають їх комунікативності. Саме під час гри відображаються різні аспекти майбутньої професійної діяльності студентів. Саме під час гри розвиваються навички аудіювання й звичайно, головна функція ділової гри — розмовна практика спрямована на закріплення визначеної професійної лексики на основі раніше вивчених правил фонетики, граматики. Таким чином, ділова гра створює умови для позитивної мотивації студентів і активізує процес навчання.

Виходячи з власного досвіду хочу зазначити, що впровадження ділових ігор у навчальний процес свідчить про те, що такі ігри максимально наближають процес навчання до реальної практичної діяльності, що дозволяє гравцям чіткіше уявити особливості й вимоги до тієї чи іншої професії. Учасники гри беруть на себе виконання певних ролей і відповідно до цих ролей колективно у процесі навчально-ігрової діяльності розв'язують проблемні ситуації, що передбачені у сценарії ділової гри. Яка відкриває великі можливості для ефективної взаємодії вчителя й учнів, продуктивної форми їхнього спілкування, мотивація якого підтримується елементами змагання та зацікавленості грою. Під час ділової гри особлива увага приділяється формуванню навичок і вмінь ухвалення рішень за умови взаємодії, суперництва і конкуренції між активно діючими особами. В ділових іграх студенти мають можливість виконувати ролі учасників певних ситуацій, протиборчих чи взаємодіючих сторін. Проте ці ситуації розглядаються у динаміці їх вільного розвитку.

Висновки. Можемо зробити висновок, що навчання іноземних мов буде ефективним при відмові викладача від авторитарного методу викладання і при максимальному використанні методів інтерактивної педагогіки. Лише за таких умов можливе розкриття творчого потенціалу студентів, результативне формування їхньої комунікативної компетенції, формування свідомості сучасного громадянина України та світу. А використання ІКТ у процесі викладання іноземних мов значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов у ВНЗ; надає доступ до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником та ін.); зацікавлює студентів до вивчення іноземних мов; розширює мотивацію студентів до навчання, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою. А використання ділової гри як

засобу організації навчального процесу з іноземної мови дає можливість значно підвищити мотивацію студентів, їх активність та успішність в цілому.

Література:

1. Гриценчук О. О. Теоретико-методологічні основи застосування ІКТ в процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін в країнах зарубіжжя та України: загальні підходи [Електронний ресурс] / О. О. Гриценчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 5 (19). - Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
2. Зуєв О. Г. Деякі проблеми теорії і практики навчання іноземних мов у військових навчальних закладах Міністерства оборони України / О. Г. Зуєв // Наука і оборона. —1999. — № 1. — С. 64–66.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с.
4. Hoven D. A Model for Listening and Viewing Comprehension in Multimedia Environment // Language Learning & Technology. - 2001. - Vol.3, №1. - P.88 - 103.
5. Kasper L. F. New Technologies, New Literacies: Focus Discipline Research And ESL Learning Communities / Loretta F. Kasper // Language Learning & Technology. - 2000. - Vol.4, № 2. - P.105 - 128.
6. Kramsch C. Teaching Text And Context Through Multimedia / Kramsch Claire, Andersen Rodger W. // Language Learning & Technology. - 2000. - Vol.2, №2. - P.31 - 42.